

“De brede school”

Een zegen voor het onderwijs (... en de buurt) ?

In de Gentse wijk Sluizeken-Muide-Tolhuis, die een sterke concentratie GOK-leerlingen telt, sloegen vier basisscholen de handen in mekaar. Na de lessen en tijdens de vakantieperiodes voorzagen ze een gevarieerd vrijetijdsaanbod voor de kinderen. Voor leerkrachten werden multiculturele wijkwandelingen georganiseerd om zich in te leven in de leefwereld van hun leerlingen en ouders konden deelnemen aan voorleesprojecten en in de school zelf Nederlandse taallessen volgen. Met de Gentse politie werd rond verkeersveiligheid gewerkt. De scholen wilden meer zijn dan louter onderwijsverstrekkers, ze beschouwden zichzelf als een soort sociale spil in de wijk. Het project sloeg dermate aan dat het in 2003 werd bekroond met de prijs “School van de Hoop” van de Koningin Paola Stichting. Ook in de Gentse Brugsepoortwijk wordt volgend schooljaar een nieuw netoverschrijdend project gepland en in Antwerpen Noord, in Boom, Hamme, Borgerhout, Kortrijk vonden eveneens gelijkaardige samenwerkingsverbanden plaats. De “brede school” is dus blijkbaar in.

Wat is nu juist die “brede school”?

Het concept is afkomstig uit Nederland waar in de loop van de jaren '90 wordt vastgesteld dat een onderwijs, gericht op cognitieve ontwikkeling alleen, niet meer voldoende is om een antwoord te bieden op de eisen en verwachtingen van de maatschappij. Ongeveer gelijktijdig komen in Rotterdam en Groningen samenwerkingsverbanden tot stand tussen scholen, welzijnsorganisaties, gezondheidszorg en organisaties die zich bezighouden met vrije tijdsbesteding, kunst en cultuur. Het doel ervan is een netwerk te ontwikkelen van opvoeding en zorgverstrekking. Het idee slaat aan en vanaf 1995 ontstaan er in heel Nederland dergelijke samenwerkingsverbanden tussen het onderwijs en andere participanten. De brede school zoals we die nu kennen, vertrekt vanuit de vaststelling dat niet ieder kind gelijke ontplooiingskansen heeft. Daarom opteert men ervoor om, in samenwerking met instellingen en diensten uit de buurt, een geïntegreerde pedagogische aanpak uit te bouwen die gericht is op de volledige ontwikkeling van de leerlingen.

Een definitie geven van dé brede school is niet zo evident, zij heeft immers heel veel gezichten en gedaanten. De term “**breed**” kan zowel slaan op een grote diversiteit aan opvoedingsdimensies (met klemtoon op het sociale, emotionele, creatieve, cognitieve,...), een breed aanbod van diensten (recreatief, materieel, op welzijnsvlak), een brede omgeving van de school (waarbij ook de ouders, de buurtbewoners, de sociale partners betrokken zijn), een brede longitudinale benadering (opvolging doorheen de schoolloopbaan van de kinderen), als op een breed tijdvenster waarbinnen de opvoeding zich voltrekt (de zorg van de school beperkt zich niet tot de schooltijd maar ook tot de vrije tijd).

Doelgroep

De “brede school” is niet specifiek bedoeld voor één bepaalde doelgroep. Het concept is eigenlijk interessant voor een brede groep, maar de kinderen (**alle** kinderen uit de buurt of de wijk) staan natuurlijk centraal. Daarnaast richt een brede school zich op de ouders. Hun positie wordt op verschillende manieren versterkt: medezeggenschap (dmv. inspraakorganen) en een mogelijkheid voor deelname aan het schoolbestuur. De derde doelgroep zijn de buurtbewoners. De rode draad binnen het concept ‘brede school’ is dat de school een centrale plaats is waar alle inwoners van de buurt elkaar kunnen ontmoeten, naargelang hun keuze of interessepunten.

Zomaar ineens een ruim aanbod voor iedereen tegelijk realiseren, is qua personeels- en werkmiddelen niet haalbaar. Vandaar dat de werking meestal van start gaat met een afbakening van de doelgroep op basis van een aantal criteria zoals leeftijd, specifieke (socio-economische) kenmerken en geografische ligging (wijken met veel kansarme kinderen of wijken met een gebrek aan voorzieningen voor de jeugd). De sociale, economische, culturele,... omstandigheden in een buurt bepalen dus in sterke mate de doelgroep van een brede school.

Doelstellingen

Eén van de specialisten en voortrekkers van de brede school is ongetwijfeld **Prof. Dr. Ides Nicaise** (HIVA, Leuven) die zopas, samen met Frank Pirard en Lieve Ruelens, een uitgebreid onderzoeksrapport publiceerde over de brede school in Vlaanderen. Hij ziet drie basisdoelstellingen, met als overlappende factor de brede ontwikkeling van kinderen.

1. Kansbevordering voor achtergestelde groepen

De schoolse prestaties van de leerlingen worden sterk beïnvloed door een aantal factoren die zich situeren binnen een ruimere maatschappelijke context zoals de thuistaal, het materieel comfort, de gezondheid, de pedagogische bekwaamheid en interesse van de ouders. Indien de school haar rol beperkt tot het cognitieve, blijven ongelijke kansen in het onderwijs bestaan. Samen met externe partners kunnen de leer- en ontwikkelingskansen van de leerlingen verbeterd worden door een multidimensionele aanpak, waarbij gezondheidszorg, jeugdwerk, ouderwerking, schoolopbouwwerk,... hand in hand gaan. Het project "School van de hoop" in Gent is daar een mooi voorbeeld van.

2. Levensbreed leren

Kinderen moeten op alle vlakken van de persoonlijkheidsontwikkeling de beste kansen krijgen, ook op sociaal, emotioneel, fysisch, cultureel gebied. Conform de eindtermen en ontwikkelingsdoelen staat een veelzijdige en integrale ontwikkeling centraal. Hierbij wordt ingespeeld op de maatschappelijke tendens waarbij een verschuiving merkbaar is in de opvoedkundige taakverdeling tussen school en thuismilieu. Door allerlei maatschappelijke ontwikkelingen komt het gezin als eerste opvoedingsmilieu meer onder druk te staan (bvb. bij één oudergezinnen, maar ook de arbeidssituatie en het daaraan gekoppelde tijdsgebrek bij tweeverdieners) en dient de school zich te profileren op een ruimer opvoedingsterrein. Scholen kunnen daar positief mee omgaan en zich voor kinderen meer aantrekkelijk (proberen) maken, zoals het voorbeeld van "de gezonde school", waarbij het Vlaams Instituut voor Gezondheids promotie een bevoorrecht partner is.

3. Zinnvolle vrijetijdsbesteding

De vraag naar een brede school komt ook voort uit de vraag om de schooltijd meer af te stemmen op de beschikbare tijd van de ouders, zoals bvb. bij kinderopvang na de uren. Om de integrale ontplooiing van de kinderen zo optimaal mogelijk te laten verlopen zou deze opvang zo weinig mogelijk op een schoolse manier mogen verlopen (cfr. de kritiek van jeugdorganisaties), dus geen huiswerkklassen e.d. De school wordt gevraagd een vrijetijdsaanbod te organiseren dat evenwel niet alle "vrije" tijd van de kinderen inneemt en daarenboven voldoende keuzemogelijkheden openlaat. De voorbeelden zijn legio: Vlaanderen kent tal van initiatieven rond buitenschoolse opvang, georganiseerd door de school zelf of door andere organisaties.

Globaal echter kunnen we stellen dat de doelen die geformuleerd worden bij het concept "brede school" variëren volgens de verschillende initiatieven, ze dienen immers een antwoord te zijn op de ontwikkelings- en ondersteuningsbehoeften van leerlingen en ouders in een bepaalde buurt.

Wie geeft de aanzet tot een brede school?

Verskillende partners in en rond het onderwijs kunnen een aanzet geven tot samenwerking. Enkele voorbeelden.

1. De school: binnen het onderwijs zelf zijn er aanzetten waar men multidisciplinair gaat werken, bvb. bij de aanwending van de GOK-uren bestaat de mogelijkheid om ook opvoedend personeel van andere disciplines in te zetten. Maar ook binnen de LOP's (lokale overlegplatforms) werken de scholen en de CLB's samen met andere niet-onderwijsparticipanten.
2. De welzijnssector: traditioneel verlopen de contacten tussen het onderwijs en de welzijnssector via de CLB's, maar ook het schoolopbouwwerk, de jeugdhulpverlening en de buitenschoolse kinderopvang zijn tot samenwerking bereid.
3. De cultuursector: hier zijn eveneens diverse partners beschikbaar, zoals het model van de *Musica*-klassen (actief musiceren in groep), "*Vlaggen en Wimpels*" (kunstbeleving gekoppeld aan sociale integratie en het interculturele klimaat). Ook op gebied van de (school)sport zijn aanzetten mogelijk, zoals de *contracten Jeugdsport*, schoolsport met externe medewerkers, e.d.
4. Andere sectoren: daarnaast zijn er nog een aantal samenwerkingsverbanden met de gezondheidssector (bvb. het *Gezonde Scholen*-netwerk dat een educatief programma aanbiedt), de milieusector (met o.m. het *Aardgasnatuurfonds*, beheerd door de Koning Boudewijnstichting, het educatief project van *vzw Natuurpunt*), enz.

Netwerken

Bij het concept "brede school" wordt de klemtoon gelegd op de maatschappelijke context van de school. Een brede schoolinitiatief is wijkgebonden en richt zich naar kinderen, ouders en buurtbewoners. Zoals hierboven vermeld, wordt er best een breed en samenhangend aanbod gecreëerd door middel van een inhoudelijke samenwerking tussen onderwijs enerzijds en welzijns-, sport-, gezondheids- en sociaal-culturele organisaties anderzijds. Deze samenwerking kan de vorm aannemen van een netwerk. Het concept "brede school" moet gedragen worden door een netwerk **rond** de school, want de school kan dit niet alleen dragen.

Toch is het niet wenselijk een *gestandaardiseerde* netwerkstructuur aan te bieden. De “brede school” wordt immers opgestart **op vraag** van de verschillende partners, aansluitend op de behoeften van de doelgroepen. Vanuit die optiek is het dan ook noodzakelijk dat het netwerk een aantal **vaste partners** telt, die van in het begin gekozen hebben voor één project. Rond die vaste kern kunnen losse/tijdelijke partners meedraaien, die - naargelang de vraag - nieuwe initiatieven inbouwen en andere afbouwen. Heel belangrijk evenwel is dat een aantal partners **binnen** de school (leerkrachten, directie, brugfiguur,...) bereid zijn aan het project mee te werken, om zo de link tussen cognitief en sociaal leren te bewaken.

Wie neemt de regie op zich?

Het is duidelijk dat dit concept door een ‘regisseur’ moet gedragen worden, iemand die het evenwicht tussen de verschillende partners kan bewaren, onpartijdig is en tevens beschikt over een ruim netwerk en toegang heeft tot financiële en andere middelen. Enkele mogelijke kandidaten.

- de school zelf: indien de school de regie op zich neemt, zal het vooral gaan over kleinschalige projecten. Men mag niet uit het oog verliezen dat deze taak zeer belastend is, vooral voor de directie van de school en dat spanningen met de externe partners niet uitgesloten zijn.
- de gemeente: heeft wel gemakkelijk toegang tot andere actoren, maar beschikt over minder ruime bevoegdheden en middelen dan in Nederland. Ook moet gewezen worden op het gevaar voor politieke wisselvalligheden (coalitiewissel) en belangenvermenging, wanneer zij zelf inrichtende macht van scholen is.
- RISO's (regionaal instituut voor samenlevingsopbouw): zijn veelal goede potentiële partners, ze voldoen aan de meeste criteria en hebben een ruime ervaring met lokale sociale netwerken. Zo is in Gent het RISO regisseur van het eerder beschreven “brede school” project. Nadeel is wel het feit dat ze soms problemen hebben met de eigen continuïteit (tijdelijke projecten, die een verloop van medewerkers met zich meebrengen).
- LOP's: ook de lokale overlegplatforms kunnen potentiële dragers zijn van het netwerk. Zo is de deskundige-ondersteuner, aangesteld door het departement onderwijs, ideaal gesitueerd om subnetwerken te creëren. Nadeel is wel dat de LOP's zich vooral toespitsen op het gelijkheidsbeleid, hetgeen minder goed past bij andere modellen van brede scholen.

Uit het jaarbericht 2002 van Oberon (Utrecht) over ‘Brede scholen in Nederland’ blijkt dat in iets meer dan de helft van de onderzochte scholen een medewerker van de school het concept coördineert. Bijna een kwart van de scholen heeft een netwerkmanager en 1 op de 20 scholen heeft een coördinerende werkgroep of een beleidsgroep. In enkele gevallen ligt de coördinatie bij een functionaris van de gemeente, een school samen met een instelling of een instelling alleen.

Te verwachten effecten

1. voor de leerlingen: vooral voor kansarme leerlingen zijn de verwachtingen hoog gespannen. Hierover is echter nog niet veel geweten, er zijn immers nog geen concrete resultaten uit Nederland beschikbaar. Toch blijkt nu al dat de “brede school” bijdraagt tot het welbevinden en de betrokkenheid van leerlingen, ze gaan liever naar school en lopen daardoor minder kans op voortijdig schoolverlaten.
2. voor leerkrachten en directies: gezien de bijkomende activiteiten verzorgd worden door het ganse netwerk, zou de “brede school” geen extra last met zich meebrengen voor het schoolteam. Leerkrachten zouden zich meer kunnen toespitsen op hun eigenlijke opdracht: lesgeven. Uit enkele voorlopige Nederlandse resultaten blijkt dat ook het welbevinden van de leerkrachten is verhoogd en ze minder vatbaar zijn voor burn-out. Voor directies daarentegen blijkt dat de taakbelasting wel kan verhogen, hetgeen vooral zal te maken hebben met een aantal coördinerende taken die ze op zich moeten nemen.
3. voor de ouders: de “brede school” houdt extra kansen in voor hen; ze worden meer betrokken en krijgen betere integratiemogelijkheden. Wel schuilt hier het gevaar dat groepen ouders tegengestelde belangen hebben: zo kan men de activiteiten focussen op GOK-leerlingen of op kinderen uit gezinnen van tweeverdieners, wat een totaal andere invalshoek inhoudt...

De rol van de overheid

De brede school is een typische “bottom-up” beweging, op vraag van en gestuurd door **de basis**. De overheid dient geen richting te geven aan het concept, maar enkel faciliteiten aan te reiken en dan voornamelijk onder de vorm van subsidies voor kansarme scholen, ondersteuning van netwerken en het verbeteren van de infrastructuur. Ook rijst de vraag naar de oprichting van een (interdepartementaal) *Steunpunt Brede School*, dat niet alleen als kenniscentrum zou fungeren maar ook een coördinerende rol zou kunnen opnemen. Met het oog op een intersectorale samenwerking dient de overheid daarnaast ook een aantal juridische hinderpalen weg te nemen, zodat bvb. leerkrachten hun barema's bewaren bij het werken in andere sectoren.

Besluit

Het concept "brede school" biedt ongetwijfeld een meerwaarde voor het onderwijs, in de ruime zin van het woord: leerlingen, leerkrachten, ouders worden er beter van en de sociale cohesie binnen de buurt wordt erdoor versterkt. Ook neemt de samenwerking tussen school en externe organisaties nieuwe dimensies aan. Toch dienen we aandacht te hebben voor een aantal factoren die een domper kunnen zetten op deze successtory.

Uit een aantal voorlopige onderzoeksresultaten blijkt dat scholen in de aanloopfase naar een "brede school" vaak vastlopen door een te weinig voorbereide en te snelle start. Het aspect van samenwerking wordt niet voldoende doorgesproken met de betrokken partijen, waardoor de school en haar partners soms verschillende benaderingen hebben ten aanzien van hun doelgroepen. Naast een duidelijke organisatie en professionele begeleiding dient men ook te kunnen beschikken over extra financiële middelen, waarbij een lange termijnvisie (financiële continuïteit!) onontbeerlijk is.

Als vakbond dienen wij echter vooral aandacht te hebben voor de verhoging van de planlast bij het personeel en voor de financiële tegemoetkomingen die nodig zijn vanuit de overheid voor bijkomend personeel, werkingsmiddelen en infrastructuur.

Alhoewel gesteld wordt dat het begrip "brede school" niet staat voor de uitbreiding van de taken van de institutie 'school' en de leerkracht dus meer tijd zou krijgen voor het lesgeven zelf, stellen wij ons toch vragen over de opvolging van het project binnen de school zelf. Zonder de motivatie van het team en de actieve medewerking van een aantal vrijwilligers binnen de school kan het project niet slagen. Vraag is of deze bijkomende taken niet gaan leiden tot een extra werkbelasting voor de leerkrachten? Er werd reeds gesteld dat een goede organisatie onontbeerlijk is, ook de beheersconstructie voor het gebouw dient vooraf duidelijk afgesproken. Want wie zal na de lesuren een oogje in het zeil houden en de school sluiten, wanneer deze elke dag open staat van pakweg 7 uur 's morgens tot 21 uur 's avonds?

We willen het kind niet met het badwater weggooien, zeker niet wanneer het om zo'n waardevol initiatief gaat dat vooral de kinderen ten goede komt en tevens een frisse wind doet waaien door het Vlaamse onderwijslandschap, maar grote waakzaamheid lijkt ons toch geboden. Wordt ongetwijfeld vervolgd.

Fred Braeckman

Begeleider Lokale Overleg Platforms - ACOD Onderwijs

Bronnen

- "Naar een brede school in Vlaanderen?" - Frank Pirard, Lieve Ruelens, Ides Nicaise. Leuven, HIVA, 2004, 236 p. (kostprijs: 17,5 euro)

- "Grenze(n)loos preventief, kennismaking met het concept brede school in Nederland en de methodiek schoolopbouwwerk in Vlaanderen" - Samenwerkingsverband Vlaanderen - Zuid-Nederland, Bijzondere Jeugdbijstand, Verslagboek, 2004.